

Aranzadiren irrintziak

INAXIO LOPEZ DE ARANA¹

Nork ez du sekula entzun Aranzadi elkarteak biodibertsitate, antropologia edo historia arloan egin dituen lanen berri? Bada, elkarte horri Telesforo Aranzadi ikertzaile handiaren omenez (1860-1945) jarri zioten izena. Aranzadi gizon politifazetikoa izan zen, eta batik bat Bartzelonako Unibertsitatean egin zuen lan: Farmazia Fakultateko Botanika Deskriptiboko katedraduna eta Antropologiako katedraduna izan zen, besteak beste. Joxemiel Barandiaranekin eta Enrique Eguren irakaslearekin batera, indusketak eta ikerketak egin zituen, Aralar mendilerroko trikuharrietan. Hiruren artean historiaurrea ikertzeko talde bat eratu zuten eta, hogeit hamar urtean, hondeaketa, indusketa eta ikerketa ugari egin zituzten.

Telesforo Aranzadik euskara mintzatuaren hasierako grabazio-gintzan ere jarri zuen bere aletxoak: Léon Azoulay-ri (1900)² eta Rudolf Trebitsch-i (1913)³ gogotik lagundu zien beren proiektuetan. Halako batean, ahotsa jarri beharra ere gertatu zitzaion: Azoulayren 1900eko euskal grabazioetako fonograma batean entzun ditzakegu Telesforo Aranzadik egindako bi irrintzi⁴; hala egiaztatzen du Azoulayren bildumako grabazio-orri batek. Dagoeneko 70 urte urte joan dira Telesforo Aranzadi hil zenetik, baina oraindik haren ahotsa entzun dezakegu, edo, hobeto esanda, haren bi irrintzi, Azoulayren aurrean egin zituenak.

Parisko 1900eko Erakusketa Unibertsalean, Léon Azoulay antropologo eta sendagileak euskarazko 9 fonograma egin zituen, Eusko Ikas-

[1] IZOko terminologoa

[2] Argibide gehiago: <http://bit.ly/1yTdc5T>

[3] Argibide gehiago: http://eu.wikipedia.org/wiki/Rudolf_Trebitsch

[4] Irrintziak entzuteko: <http://bit.ly/1u16Vu0> (7. atalean)

kuntzaren Nazioarteko Biltzarra bertan egin zela aprobetxatuta. Biltzar-
rera joanda, gramofono aurrean arituko ziren euskal hiztunak aurkitu
zuten. Esan bezala, Aranzadi izan zen haietako bat. Baina nortzuk izan
ziren besteak? Galdera horri erantzuteko, aipa dezagun zein diren Léon
Azoulayren euskal grabazioak:

- 85 Ebanjelioa San Juanen arabera. Hogeigarren kapitulua. Irakurria eta
hitzez hitz esana. Zuberera.
- 85bis Ebanjelioa San Juanen arabera. Hogeigarren kapitulua. Irakurria
eta hitzez hitz esana. Zuberera⁵.
- 86 “L’oiseau” (euskaraz, “txoria”) kanta. Zuberera.
- 87 “Maitia non zira” kanta. Zuberera.
- 88 “Prima eijerra” kanta. Zuberera.
- 89 Ebanjelioa San Lukasen arabera. Hamabosgarren kapitulua. Seme
prodigoaren alegia. Irakurria eta hitzez hitz esana. Gipuzkera.
- 90(1) “Donostiako hiru damatxo” kanta. Gipuzkera.
- 90(2) “Donostiako hiru damatxo” kanta. Gipuzkera. Bi irrintzi.
- 92 “Herriyetan batzubek” bertsoa. Gipuzkera. “Pello Joxepe” kanta. Gi-
puzkera.

Zoritxarrez, 86 zilindroa desagerturik dago; haren aztarrenik ez
dago inon. Ez dago jakiterik txori bati buruzko zer kantu grabatu zuten.

Bost gizon-emakumek jarri zuten ahotsa euskal grabazioetan. Bi-
bliothèque Centrale du Muséum National d’histoire Naturelle delakotik
bidali didaten dokumentazioaren arabera, honako hauek izan ziren:

- 1) Grabazio guztietako atariko frantsesezko aurkezpena egiten duen gi-
zona. Léon Azoulay bera izan daiteke pertsona hori.
- 2) Zuberoako gizon bat, 1900ean 45 urte inguru zituena. Ez dut datu
gehiagorik lortu pertsona horri buruz. Zilindro hauetan hartzen du
parte: 85 eta 87.
- 3) Zuberoako beste gizon bat, 1900ean 40 urte inguru zituena. Gizon
hura Aguer Barhendy izan zen, Muskildiko semea (Zuberoa). Irakas-
lea izan zen, eta Kolonbian ibili zen, misiolari. Zilindro hauetan
hartzen du parte: 85bis eta 88.

[5] 85bis fonogramaren eduki berbera du, baina ahotsa beste gizon batena da.

- 4) Donostiako neska bat, alfabetatua eta lanbidez saltzailea zena; 1900ean 20 bat urte zituen. Ez dut datu gehiagorik lortu pertsona horri buruz. Zilindro hauetan hartzen du parte: 89, 90(1), 90(2) eta 92.
- 5) Telesforo Aranzadi, 90(2) zilindroko irrintziak egin zituen.

Bitxikeria moduan, esan dezadan Aranzadiren irrintziak “cri de guerre basque” esanda aurkezten dituela Azoulay izan daitekeen horrek. Artikulu honi gaina jartzeko, Aranzadiren jokamoldeari jarraituz, hemen doakizue nire “gerra-oihua”: AIAIAIAIAIAIAIAIAIA!